

# **ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВОСТЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ**

**І.В.МІНАКОВА**

*Україна, м. Запоріжжя,*

*КЗ «Запорізький обласний інститут  
післядипломної педагогічної освіти» ЗОР*

За даними ЮНЕСКО, у 1977 році на земній кулі було приблизно 450 млн. інвалідів, до 1983 року ця цифра збільшилась до 514 млн., а в наш час наблизилась до 680 млн. Згідно останнім даним ВООЗ, частота народження дітей з особливими потребами складається 10,8%. Інакше кажучи, кожна десята дитина з'являється на світ з фізичними чи психічними вадами.

Кожна дитина неповторна й унікальна, як неповторний і унікальний її життєвий світ. Проте в дітей з особливостями психофізичного розвитку виникають загальні особистісні проблеми, які мають таку основну специфіку:

1. Комплекс неповноцінності, відчуття неспроможності виконувати важливі людські функції.
2. Відчуття себе не таким, як інші, синдром «білої ворони», відчуженість від інших.
3. Почуття самотності, яке не може втамуватися обмеженим контактами з навколишнім світом.
4. Екзистенційні проблеми, відчуття втрати життєвого смислу, яке часто виникає в дитини.

Спільним, що об'єднує ці проблеми, є те, що всі вони пов'язані з недостатнім опануванням життєвих умінь і навичок, невмінням адаптуватися в навколишньому світі, неможливістю використовувати особистісні ресурси для розв'язання життєвих завдань.

На жаль, в Україні історично склалась ситуація, за якої категорія дітей і молоді з особливостями психофізичного розвитку протягом довготривалого часу залишалася соціально незахищеною і, навіть, певною мірою ізольованою від соціуму, а відкрите обговорення проблем стосовно інвалідності було непопулярним у суспільстві. Перебуваючи в умовах інтернатного закладу, або на вихованні у сім'ї, діти-інваліди та їх сім'ї деякою мірою ізольовані від суспільства і позбавлені можливості вести повноцінний спосіб життя у відкритому середовищі, яке аж ніяк не відповідає їхнім особливим потребам, зокрема у створенні безбар'єрної інфраструктури, забезпеченні без перешкод доступу до інформації, професійного навчання, комунікації.

Загальновідомо, ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, ступінь толерантності до них є тим лакмусовим папірцем, завдяки якому перевіряється ступінь зрілості суспільства, а отже, його відкритості і демократичності. Отже ставлення до дітей, зокрема до хворих, дає змогу побачити як ціннісні орієнтації певного суспільства, так і перспективи його розвитку.

Сучасні реалії вимагають від молоді з особливими освітніми потребами активності, принциповості, почуття власної гідності, впевненості у своїх силах. Коли ж налагодити соціальні контакти не вдається, то у цих молодих людей, а особливо у дітей, виникають почуття самотності, провини, розпочинаються дезадаптаційні процеси. Соціальна дезадаптація стає перепорою у процесі інтеграції особистості. Досвід же розвинених країн свідчить, що рання інтеграція такої дитини в суспільстві забезпечує самоактуалізацію особистості, повноту, насиченість і плідність її життя.

У 1991 році в Парижі під час конференції міністрів країн, які входять у Раду Європи, вперше на загальноєвропейському рівні при участі спеціалістів та представників різних союзів і об'єднань була обґрунтована зміна понять «інвалід» на «людину з порушеннями». Інтеграція людей з особливостями психофізичного розвитку була визначена однією з

найважливіших цілей розвитку всієї об'єднаної Європи. В цей же період була розроблена і підписана главами 93 держав Декларація у Саламанке від 10.06.1994 р., в якій вперше ввели поняття «включення» як в теоретичних дискусіях, так і у визначенні практичної діяльності, а також була висунута ідея зробити зміни у мисленні суспільства в бік редуціювання ізоляції людей, підвищення рівня спільності і, перш за все, реалізація рівних шансів всіх людей на участь в суспільному житті.

Через всі процеси змін концепції педагогіки, червоною ниткою пройшла ідея інтеграції, яка у політиці освіти дуже повільно, але переходить у сфери соціальної політики та охорони здоров'я у вигляді суспільного включення людей з особливостями психофізичного розвитку у систему суспільних відносин.

Таким чином, необхідно направити всі зусилля на те, щоб дати можливість дітям з особливостями психофізичного розвитку подолати труднощі у розвитку, засвоїти побутові та соціальні навички, розвинути свої здібності, повністю або частково інтегруватися у життя суспільства та вести повноцінне життя у відповідності з їх індивідуальними здібностями та інтересами.

Ідея педагогічної підтримки складається у тому, що дитині створюється така ситуація його розвитку, яка б спонукала його до самостійного надбання досвіду в тій або іншій сфері діяльності.

Таким чином, педагогічна підтримка стає супроводом дитини на окремому етапі його життєвого шляху. У відповідності з цим розумінням основною метою діяльності педагога є створення умов, які полегшують розвиток дитини.

Що ж треба дитині для її розвитку? Окреслимо її основні потреби.

*Повага до дитини.* Кожну дитину треба сприймати як індивідуальну особистість і дуже критично звертатись до порівняння дітей. Це проявляється в тому, що ми не маємо права критикувати роботу дитини.

*Довіра.* Діти завжди довірливі один до одного. Вони почувають себе зрозумілими та відчують відкритість у відношеннях з педагогами, коли бачать у дорослих позитивне ставлення до себе.

*Відкритість і спонтанність дій.* Дитина завжди повинна мати вільний простір для того, щоб займатися самостійною справою, незважаючи на те, що запланував педагог. В такому разі дитина працює значно продуктивніше, та набуває досвід у повсякденному житті.

*Розуміння.* Дитина завжди хоче, щоб дорослі сприймали її серйозно. Тому дорослі повинні навчитися приймати дитину та враховувати її інтереси.

*Почуття впевненості та надійності.* Педагог підтримує розвиток особистості дитини, будує надійні стосунки з ним. Він повинен завжди виділяти сильні сторони дитини та не акцентувати увагу на слабких.

*Відсутність насильства.* Педагог повинен бути дуже критичним до власного авторитету та не користуватися владою над дитиною. Прояв насильства над дитиною є нічим іншим, як прояв власної безпорадності та агресії.

*Простір для придбання досвіду.* Дитина має нести відповідальність за свої дії, і таким чином, педагог дозволяє їй придбати свій власний життєвий досвід.

*Рух і спокій.* Дитина, чия потреба в русі повністю задовольняється, може спокійно концентрувати увагу на виконанні будь-яких завдань.

Ці передумови для повноцінного розвитку дитини і є положеннями, на яких заснована педагогіка, що зорієнтована на дитину.

Здійснення цих положень можливе через реалізацію наступних аспектів в діяльності педагога:

- Орієнтація на індивідуальні здібності та потреби дитини. У центрі уваги стоять інтереси дитини, повага і підтримка його індивідуальної особистості. Таким чином, не може бути однієї програми педагогічної підтримки дитини у відповідності до її діагнозу.
- Докладність планування процесу підтримки все ж необхідна, оскільки «орієнтація на дитину», обертається на випадковість та вседозволеність.

- Педагогічна діяльність, орієнтована на дитину, що означає не «перероблення» дитини, а визначення актуальних шляхів його розвитку, потребує тривалого спостереження за ним, спільну роботу щодо його подальшого розвитку.
- У вихованні слід керуватись тим, що це процес рівноправної взаємодії одного з одним, а не дії, які нав'язуванні кимось; спільний пошук нових можливостей, а не можливість прояву влади однієї людини над іншою.

В роботі з дітьми з особливими освітніми потребами треба керуватися принципом: ми не можемо повністю звільнити дитину від його порушень, але повинні докласти зусилля до того, щоб допомогти їй стати рівноправним членом суспільства. Педагоги повинні підтримувати його фізичний і духовний розвиток виходячи із індивідуальних потреб, можливостей та вмінь. Найбільш важливим є те, що педагогам необхідно відкривати дитині можливість для переживань та мотивувати його до активної діяльності.

Рання соціальна реабілітація дітей з особливими освітніми потребами – це перший крок на шляху інтеграції їх до суспільства. Чим раніше надана допомога у спробі зробити цей крок, чим більш кваліфікованою та систематичною є робота, тим кращими будуть результати.

Однією з головних проблем у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами є проблема адаптації їх в суспільстві. Вчені стверджують, що ігнорування проблем адаптації дітей зумовлює значні труднощі в їхньому житті та спілкуванні. Більшість таких дітей не в змозі в майбутньому обрати собі професію до вподоби, визначитись у життєвому просторі. Для багатьох з них є проблема спілкування, знаходження контакту з іншими людьми. Діти з особливостями психофізичного розвитку особливо легко травмуються, замикаються в собі або стають агресивними.

Сучасний розвиток суспільства, соціалізація та інтеграція учнів з особливими освітніми потребами потребують оновлення системи спеціальної освіти, її форм і змісту, запровадження нових педагогічних підходів та інноваційних технологій психологічного супроводу навчально-виховного процесу, а також нових комплексних програм розвитку особистості дитини, її найефективнішої й оптимальної соціально-трудової адаптації.

Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами важлива не сама по собі, а і як засіб інтеграції їх у соціум, як механізм створення рівних можливостей для всіх людей. Заклади освіти мають забезпечити запит на них у суспільстві, щоб вони могли використовувати свої здібності, знання, вміння у певних видах діяльності на користь собі та інших, відчувати себе повноцінними членами цього суспільства.

#### Література:

1. Бльомерс В., Віш Ф. Спонукай, але не примушуй, - Запоріжжя: ВПК «Запоріжжя», 2003 .- 313с.
2. Володарська Н. Каузометія як засіб психокорекції. [www.politik.org.ua](http://www.politik.org.ua)
3. Гордієнко Н. Інвалідність як соціальний феномен. Наук.-метод.зб.: Вип. 8. т.1 (за ред. В.І.Бондаря, В.В.Засенка). - К.: 2006 – 323 с.
4. Дудченко Н. Проблеми виховання та навчання дітей з інвалідністю. Наук. метод. зб. : Вип.8, т.1 (за ред. В.І.Бондаря, В.В.Засенка). - К., 2006 – 323 с.
5. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство. Науково-методичний збірник (І.Єрмаков - керівник авторського колективу і науковий редактор).- К.: Контекст, 2000. – 336 с.
6. Столяренко О. Адаптація та реабілітація студентів-інвалідів до умов навчально-виховного процесу на основі ціннісного ставлення до людини. [www.mcforum.vinnitsa.com](http://www.mcforum.vinnitsa.com)